

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

Доляновської Інни Миколаївни на дисертацію

Адаскалиці Костянтина Костянтиновича на тему «Юридична техніка формалізації процесуальних норм права (на прикладі норм цивільного процесуального права України)», представлену на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

Актуальність теми дисертації. Дисертаційне дослідження Адаскалиці Костянтина Костянтиновича є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

У контексті розвитку вітчизняної правової науки актуальність обраної теми зумовлена об'єктивною потребою поглиблення, систематизації та актуалізації наукових уявлень про юридичну техніку загалом і юридичну техніку формалізації процесуальних норм права зокрема. Попри наявність окремих наукових праць, присвячених питанням правотворчості та юридичної техніки, проблематика формалізації процесуальних норм права досі не набула належного рівня комплексного теоретичного осмислення, що зумовлює фрагментарність розвитку вітчизняної правової доктрини в цій частині. У цьому контексті дисертаційне дослідження спрямоване на заповнення наявної прогалини у правовій науці.

Особливої актуальності дослідження набуває у зв'язку з тим, що воно зосереджує увагу саме на формалізації норм цивільного процесуального права. Такий вибір предмета дослідження є обґрунтованим з огляду на судову реформу 2017 року та подальші численні зміни Цивільного процесуального кодексу України, які суттєво трансформували як структуру цивільного судочинства, так і формалізацію відповідних процесуальних норм. Крім того, цивільне судочинство характеризується найбільшою кількістю справ серед усіх видів судочинства в Україні, що зумовлює підвищені вимоги до

формальної визначеності, узгодженості та ефективності відповідних процесуальних норм.

З практичної точки зору дослідження є своєчасним і цінним з огляду на нагальну потребу вдосконалення методологічного забезпечення правотворчої діяльності в Україні. Динамічний розвиток суспільних відносин, активне впровадження інформаційних технологій у правотворчий та правозастосовний процеси, в тому числі цифровізація судочинства суттєво впливають на вимоги до форми, змісту та структури процесуальних норм права. Не менш вагомий вплив на правову систему справляють кризові явища різної природи, які Україна переживала з моменту здобуття незалежності, зокрема економічні, епідеміологічні, політичні та військові виклики.

Зазначені обставини зумовлюють необхідність переосмислення та актуалізації раніше сформульованих наукових підходів до юридичної техніки формалізації норм права з урахуванням нових умов функціонування правової системи. У цьому аспекті дисертаційне дослідження має не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки його результати можуть бути використані для вдосконалення правотворчої діяльності, підвищення якості цивільного процесуального законодавства та забезпечення більш високого рівня правової визначеності, системності та ефективності права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в контексті науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально-орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0118U001384).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертаційному дослідженні є послідовними,

логічними, обґрунтованими та відповідають обраній тематиці дослідження. Їх достовірність зумовлена надійною методологічною основою, яка включає принципи наукового пізнання, методологічні підходи та методи наукового дослідження загальнонаукового та спеціально-наукового рівнів.

На рівні принципів наукового пізнання у дисертації використано принципи повноти, детермінізму, об'єктивності та достовірності, що забезпечило її неупередженість, повноту та всебічність, причинно-наслідкову зумовленість представлених висновків.

На рівні методологічних підходів (дослідницьких стратегій) дисертант обґрунтовано застосував раціональний, герменевтичний, функціональний та системний підходи, що дозволило комплексно та глибинно осмислити зміст і структуру юридичної техніки формалізації процесуальних норм права, розкрити її як самостійне правове явище, а також забезпечити цілісність і внутрішню узгодженість наукового бачення предмета дослідження.

На інструментальному рівні в роботі використано комплекс загальнонаукових методів, зокрема: аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, конкретизацію та узагальнення, аналогію, ідеалізацію, формалізацію й інтерпретацію. А також спеціально-юридичні методи: формально-юридичний, порівняльно-правовий і логіко-юридичний. Сукупне застосування зазначених методів забезпечило належну теоретичну глибину дослідження та обґрунтованість отриманих наукових результатів.

Архітектура дисертаційного дослідження вибудована логічно, послідовно та відповідає поставленим науковим завданням. У першому розділі автор зосереджується на формуванні теоретико-методологічної основи дослідження. У його межах здійснюється ґрунтовний аналіз наукових джерел та чинного законодавства з проблематики дослідження, уточнюється понятійно-категоріальний апарат. У другому розділі дисертант переходить до безпосереднього аналізу загальних правил формалізації норм права, а також до дослідження матеріальних і процесуальних аспектів формалізації цивільних процесуальних норм права. У третьому розділі визначаються

основні проблеми формалізації цивільних процесуальних норм права та напрямки її вдосконалення. Запропоновані положення мають теоретичне та практичне значення та логічно завершують дисертаційне дослідження.

Обґрунтованість сформульованих положень додатково підтверджується ґрунтовною джерельною базою, яка охоплює наукові, нормативні та довідкові джерела.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Аналіз змісту дисертаційного дослідження дає підстави дійти висновку, що мету, визначену у вступі роботи, здобувачем повністю досягнуто, а всі поставлені наукові завдання послідовно виконано. Зазначене відображено у ключових положеннях дисертації, які сформульовані автором самостійно, характеризуються внутрішньою логічною узгодженістю та відзначаються достатнім рівнем наукової новизни.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена тим, що дисертаційне дослідження за своїм змістом і характером є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, у межах якого встановлено на прикладі норм цивільного процесуального права України правила юридичної техніки формалізації процесуальних норм права, характеристика їх правового забезпечення, виокремлено недоліки та обґрунтовано шляхи підвищення рівня формалізованості процесуальних норм права в Україні.

Серед найбільш важливих наукових результатів, що визначають новизну дисертаційної роботи можна відзначити наступні:

вперше

- сформульовано системну модель розуміння юридичної техніки як сукупності правил (методів, прийомів, способів та засобів), що використовуються для формалізації (правотворча техніка) та інтерпретації (техніка правозастосування) права, яка полягає у взаємозв'язку між загальними та особливими правилами формалізації та інтерпретації права;

- узагальнено доктринальні підходи до розуміння формалізації права в межах: а) юридичного підходу як сукупності правил (вимог) надання формального визначення праву; б) технологічного підходу, тобто комплексу процедур, спрямованих на надання праву формального визначення; в) квалітологічного підходу, що являє собою сукупність характеристик норм та нормативно-правових актів в частині їх відповідності правилам юридичної техніки формалізації.

удосконалено:

- співвідношення понять «юридична техніка» та «формалізація права» як категорій «загального» та «конкретного», що полягає у визначенні формалізації права як складової юридичної техніки, яка охоплює сукупність правил (методів, прийомів, способів і засобів) надання праву властивостей формальної визначеності, тоді як юридична техніка є ширшою категорією і додатково включає правила (методи, прийоми, способи і засоби) інтерпретації права;

- характеристику юридичної техніки та формалізації права крізь призму їх співвідношення шляхом виокремлення їхніх спільних та відмінних рис.

Подальшого розвитку набули положення щодо:

- характеристики недоліків формальної визначеності цивільних процесуальних норм права України;

- характеристики впливу принципів цивільного судочинства на формалізацію норм цивільного процесуального права України;

- аргументації положень про взаємозв'язок між формалізацією та інтерпретацією права, який виявляється у закономірностях між дотриманням правил юридичної техніки формалізації, рівнем формальної визначеності норм і встановленням їх змісту та єдності;

- розвитку положення про взаємодію окремих правил формалізації норм права, яка може проявлятися у взаємодоповнювальному (наприклад, правила логічності та змістовності), та різноспрямованому впливі (наприклад, правила чіткості та зрозумілості) на формалізацію норм права.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Висновки та рекомендації, запропоновані і обґрунтовані в дисертації, можуть бути застосовані у:

- у науково-дослідній роботі – для подальшого розвитку теоретико-правових і прикладних знань у сфері юридичної техніки загалом та формалізації процесуальних норм права зокрема, а також для зміцнення теоретико-правової бази дослідження проблем формалізації права на рівні окремих галузей права;

- у правотворчій діяльності – з метою удосконалення її методологічного забезпечення, а також формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України в частині правового регулювання такої діяльності (Лист Комітету з питань правової політики Верховної Ради України від 12.01.26 р.);

- у правозастосовній діяльності – у практиці підготовки актів правозастосування, заснованих на термінології, юридичних конструкціях та приписах актів цивільного процесуального законодавства України

- викладацькій діяльності – для проведення навчальних занять та підготовки навчально-методичних матеріалів з дисциплін: «Юридична техніка», «Правотворча діяльність», «Нормопроектування», «Актуальні проблеми права та правничої термінології» та ін. для здобувачів бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти спеціальності D8 «Право»

Повнота викладу наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображені в 11 наукових працях здобувача, з яких 5 статей опубліковано у наукових фахових періодичних виданнях України, а також 6 публікацій, що засвідчують апробацію результатів дисертаційного дослідження.

Опубліковані наукові праці дисертанта, зараховані за темою дисертації, відповідають чинним вимогам, установленим для здобуття ступеня доктора

філософії, та належним чином відображають основні результати проведеного наукового дослідження.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація має логічну структуру, матеріал викладено послідовно, що дозволяє прослідкувати зв'язок поставлених завдань та зроблених висновків. Робота складається з: анотації, вступу, трьох розділів що загалом містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (281 найменувань на 30 сторінках) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 265 сторінку, з яких 216 сторінок займає основний текст.

Матеріал викладено українською мовою з дотриманням правил правопису в науковому стилі. Оформлення відповідає встановленим стандартам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. Анотація відповідає змісту основного тексту, стисло відображає основні наукові результати із зазначенням наукової новизни та практичного значення.

Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертаційної роботи та наукових публікацій автора порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення щодо дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дослідження Адаскалиці Костянтина Костянтиновича, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування щодо деяких положень, які мають дискусійний характер і можуть стати підґрунтям для подальших наукових розвідок.

1. Серед елементів наукової новизни дисертант обґрунтовує авторське розуміння юридичної техніки як сукупності правил (методів, прийомів, способів та засобів), що використовуються для формалізації (правотворча техніка) та інтерпретації (техніка правозастосування) права. Водночас по тексту дисертаційного дослідження, зокрема у другому розділі, основна увага зосереджена переважно на аналізі саме правил юридичної техніки формалізації, тоді як такі структурні елементи юридичної техніки як методи,

прийоми, способи та засоби, залишаються розкритими недостатньо або мають фрагментарний характер. На наш погляд, додаткове висвітлення всіх заявлених складових юридичної техніки сприяло б підвищенню концептуальної цілісності та внутрішньої узгодженості дослідження.

2. У дисертаційному дослідженні, а саме у змісті розділу 2, на прикладі норм цивільного процесуального права України, уточнено процесуальний та матеріально-правовий аспекти формалізації зазначених норм. Водночас по тексту роботи не розкрито питання, які саме з окреслених аспектів (матеріальні чи процесуальні) мають першочергове, а які допоміжне значення у забезпеченні формальної визначеності цивільних процесуальних норм.

3. У підрозділі 3.1, присвяченому аналізу проблем формалізації цивільних процесуальних норм права, автор виокремлює, на його переконання, ключові з них, класифікуючи їх на змістовні, кадрові та процедурні. Водночас відповідний підхід переважно ґрунтується на аналізі вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, тоді як практика застосування цивільних процесуальних норм, зокрема судові рішення, досліджена недостатньо. Доповнення аналізу актами правозастосування, на наш погляд, могло б істотно посилити аргументацію автора, забезпечити більшу наочність впливу визначених проблем на реальні результати застосування норм цивільного процесуального права та, таким чином, підвищити прикладну спрямованість сформульованих висновків.

Слід зазначити, що висловлені зауваження мають дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та не знижують його наукової й практичної значущості. Загалом робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретичному та методологічному рівні.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Дисертація Адааскалиці Костянтина Костянтиновича на тему: «Юридична техніка формалізації процесуальних норм права (на прикладі норм цивільного процесуального права України)», подана на здобуття ступеня доктора

філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійним, логічно завершеним і цілісним науковим дослідженням, виконаним дисертантом на високому теоретичному та методологічному рівні як кваліфікаційна наукова праця.

Дисертаційна робота містить науково обґрунтовані теоретичні положення та практичні висновки, характеризується внутрішньою єдністю змісту, послідовністю викладу матеріалу та свідчить про особистий внесок автора у розвиток вітчизняної юридичної науки, зокрема в частині формування сучасних уявлень про юридичну техніку формалізації процесуальних норм права.

Дисертаційне дослідження, отримані результати та його оформлення відповідають спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

З урахуванням викладеного, Адаסקалиця Костянтин Костянтинович за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Університету економіки та права «КРОК»

Інна ДОЛЯНОВСЬКА

Олександра Паламар засвідчук
Директор департаменту кадрів вищого навчального закладу
«Університет економіки та права «Крок»

15 04 2026 р.